

ความเรียงเรื่องต่าง ๆ

ของ

“ครูเทพ”

มนุษย์กับการศึกษา

แผนกศึกษาของธรรมชาติ

ธรรมชาติก็กำเนิดมนุษย์แล้ว ย่อมจัดการศึกษาเตรียมไว้ให้ด้วยการศึกษาที่ธรรมชาติจัดไว้ให้ คือ เด็กเกิดที่ไหน ก็ให้ภูมิสำเนาโดยรอบนั้นเป็นโรงเรียนทั้งในร่มและกลางแจ้ง นับตั้งแต่ปราสาทหรือกระท่อมที่เกิดเป็นศูนย์กลาง ขยายกว้างออกไป ให้มนุษย์ทั้งหมดที่อยู่ในภูมิสำเนา นั้น หรือที่ข้องแวะกับภูมิสำเนานั้นเป็นครูสอน นับตั้งแต่มารดาบิดา พี่น้องและคนใช้ในครอบครัวที่เรียกว่าอันโตชน ตลอดจนไปถึงคนอื่น ๆ ทั้งรู้จักและไม่รู้จักที่เรียกว่า พาหิรชน

หลักสูตรที่สอนในโรงเรียนธรรมชาตินี้ คือสอนภาษาด้วยความรู้รอบตัวปนกันไป โดยปกติก็สอนภาษาพื้นเมือง คือภาษาของมารดาบิดา ภาษาเดียว แต่ที่ผิดปกติ สอนมากกว่าภาษาเดียวพร้อมกันไปก็มี เช่น เด็กที่ไปเกิดต่างประเทศ ได้เรียนทั้งภาษาของพ่อแม่กับภาษาพื้นเมืองพร้อมกันไป ความรู้รอบตัวนั้นสอนตั้งแต่ให้รู้จักเอาตัวรอด ตลอดจนไปถึง ความรู้ผิดชอบชั่วดี การหลัดแล้วเจ็บ หรือการจับไฟแล้วร้อน

ต้องร้องไห้แฉะ นี่เป็นวิธีสอนให้รู้จักเอาตัวรอด เด็กสมัยนี้เข้า ภายหลัง
ก็ไม่ค่อยอึด อด อด รู้จักพุงตัว และรู้จักเกาะมันมือค้ำขึ้น เด็กถูกไฟรู้วาร์ร้อน
แล้วภายหลังก็เข็ดไม่กล้าจับไฟอีก การที่เด็กเล่นโก่ง แล้วถูกเพื่อนเล่น
ชกเอา หรือถูกผู้ใหญ่ลงโทษ ก็เป็นการที่เด็กทำความดีช่วยเหลือคนอื่น ๆ
ได้รับความชอบใจของเขา หรือได้รับความรักใคร่ของผู้ปกครอง มี
มารดาและบิดาเป็นอาทิ เหล่านี้เป็นวิธีสอนให้รู้จักผิดและชอบ

บรรดาครูเป็นจำนวนมากของโรงเรียนธรรมดาที่นั่นที่ตั่งใจสอนก็
มี เช่นมารดาบิดาสอนบุตร เป็นการทำหน้าที่ครูโดยตรง ที่ไม่ได้ตั้งใจ
สอนเป็นส่วนมากเช่นมนุษย์ทั้งหลายที่ผ่านสายตาเด็ก แสดงอาการเป็น
เยี่ยงอย่างให้เด็กเห็น ธรรมชาติจัดไว้ให้เด็กชอบเอาอย่างผู้ใหญ่ หรือ
เอาอย่างเด็กที่โตกว่า ไม่ว่าในสิ่งถูกหรือผิด ชั่วหรือดี การทำหน้าที่ของ
มนุษย์ทั้งหลายเหล่านี้ จึงเป็นการกระทำทางอ้อมที่ตัวเองไม่ได้ตั้งใจจะสอน
เด็กเลย เด็กคนใดเคราะห์ดีได้ผ่านโรงเรียนดี ผ่านครูดีมาก ๆ เด็กคนนั้น
เราก็เรียกกันว่ามาจากสำนักดีมีผู้ใหญ่สั่งสอน หรือได้รับการอบรมดี เด็ก
คนใดเคราะห์ร้าย ได้ผ่านโรงเรียนร้าย ผ่านครูที่ร้าย ๆ เด็กนั้นเราเรียก
กันว่า เด็กมาจากสำนักเลว ไม่มีใครสั่งสอน หรือขาดความอบรมที่ดี
เช่นเด็กกลางถนน

แผนการศึกษาของธรรมชาติเป็นแผนเกณฑ์ให้เรียนและเกณฑ์ตลอดชีวิต

แผนการศึกษาของธรรมชาติใช้แผนเกณฑ์ให้เรียนเหมือนแผน
ศึกษาสมัยใหม่ของมนุษย์ คือเด็กนับตั้งแต่คลอดจากครรภ์มารดาแล้ว ไม่
เลือกเพศ, ไม่เลือกชาติ, ไม่เลือกศาสนา, ธรรมชาติย่อมเกณฑ์ให้เรียน

ทั้งหมด เวลาเกณฑ์ของธรรมชาตินานกว่าเวลาเกณฑ์ของมนุษย์ คือ มนุษย์มักเกณฑ์ให้เรียนแต่การศึกษาขั้นต้น เท่าที่เห็นว่าทุกคนเกิดมาแล้ว ต้องเรียน แต่ธรรมชาติเกณฑ์ให้ทุกคนเรียนตลอดชีวิต นับแต่วันเกิดจน ตราบเท่าถึงวันตาย

แผนศึกษาของมนุษย์

(ก) สมัยโบราณ – เป็นการส่วนตัว

ครั้งมนุษย์ยังอยู่ป่า แผนศึกษาที่ธรรมชาติจัดให้ไว้ก็พอแล้ว แมว กระต๊ากให้ลูกเล่น สอนลูกให้วิ่งไถ่ในการจับหนูและจิ้งจกก็ทดแทนเป็น อาหาร มนุษย์ก็หัดลูกให้ชำนาญในการล่าสัตว์ และซุกหัวเผือกมัน แสวง หาผลอาหารยังชีพอยู่ได้ด้วยไม่ต้องออกอยาก ถิ่นไหนได้เก็บกินจนพืดเคือง เข้าแล้ว ก็ย้ายไปหาถิ่นอื่นที่สมบูรณ์ต่อไป ครั้นมนุษย์ได้อารยธรรม ตั้ง บ้านเรือนอยู่เป็นหลักแหล่ง การแสวงหาอาหารและการอาชีพประณีตขึ้น หรือยุ่งหนักขึ้น การศึกษาเพียงเท่าที่ธรรมชาติจัดให้รู้สึกว่ามีพอ มนุษย์ ก็ต้องจัดการศึกษาเพิ่มเติมขึ้นอีกส่วนหนึ่ง การสอน คือ การให้วิชาเป็น ความรู้พิเศษ ไม่ใช่พ่อแม่ทุกคนจะรู้และสอนได้ หน้าที่ผู้สอนในแผน ศึกษาของมนุษย์จึงต้องเกิดหาคนอื่นเป็นครูอีกชั้นหนึ่ง ผู้ทรงคุณมีวิชา ความรู้ คือ ฤาษี, โยคี, พระ หรือผู้สอนศาสนา, กุลบุตรผู้ต้องการ ความรู้พิเศษจึงต้องไปสู่สำนักของท่านผู้รู้ เพื่อเรียนศิลปศาสตร์ ซึ่งมนุษย์ จัดตั้งขึ้น (ศิลปศาสตร์เหล่านี้ในบ้านเมืองที่เกิดอุตสาหกรรม ก็เกิดทำเล อุตสาหกรรม เช่น บ้านพาน บ้านบุ บ้านบาตร เป็นต้น กุลบุตร

กฤติกาเกิดในบ้านนั้น ๆ มักศึกษาและถือเอาอาชีพนั้น ๆ เป็นของตัว) ศิษย์
 ต้องไปสู่สำนักอาจารย์, ต้องขอเรียน, ต้องอาศัยน้ำใจดีของอาจารย์ที่มี
 แก่ใจสอนให้ จึงต้องปฏิบัติรับใช้ให้อาจารย์มีใจรักใคร่ จะได้ให้วิชาเป็น
 เครื่องตอบแทนโดยมิหวังแทน การศึกษาของมนุษย์สมัยนั้นจึงเป็นการ
 ส่วนตัว อาศัยบุญคุณที่มีต่อกัน และน้ำใจรักใคร่กัน หวังดีต่อกันเป็น
 ที่ตั้ง ศิษย์จึงปฏิบัติต่ออาจารย์ด้วยองค์ ๕ ประการ คือ:—

๑. ลุกขึ้นยืนรับ
๒. เข้าไปยืนรับใช้
๓. เชื้อฟุ้ง
๔. เป็นอุปัฏฐาก
๕. เรียนศิลปศาสตร์โดยเคารพ

สิงลโลวาทสูตร

และอาจารย์ก็ปฏิบัติต่อศิษย์ด้วยองค์ ๕ ประการ เหมือนกัน คือ:—

๑. แนะนำดี
๒. ให้เรียนดี
๓. บอกศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง ไม่มีคั่งบังอำพราง
๔. ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง
๕. ทำความป้องกันให้ในทิศทั้งหลาย

สิงลโลวาทสูตร

เพราะเหตุที่การศึกษาเป็นการส่วนตัว จึงไม่ใช่วิธีเกณฑ์ ใคร
 จะเรียนก็ได้ ไม่เรียนก็ได้ แผนการศึกษาของมนุษย์ในชั้นนี้ จึงเป็นการ
 ศึกษาเฉพาะเพียงบุคคลหรือชั้นของบุคคล ไม่ทั่วไปในหมู่มนุษย์.

(ข) สมัยปัจจุบัน – เป็นงานชาติ

อารยธรรมปัจจุบันอันประณีตซับซ้อนเป็นผลแห่งวิทยาศาสตร์และการศึกษาวิชาใหม่ ๆ บังคับว่ามนุษย์เกิดมาต้องได้รับการศึกษาทุกคนตามควรแก่อัธภาพของตน ๆ คือ ใครควรเรียนอะไร สูงต่ำเพียงไร ก็ให้ได้เรียนสิ่งนั้นเพียงนั้น จึงเกิดขยายแผนศึกษาเป็นศึกษาบังคับเหมือนแผนศึกษาของธรรมชาติ แต่ยังไม่บังคับตลอดชีวิตเหมือนธรรมชาติบังคับมักบังคับกันเพียงความรู้ที่มนุษย์ทุกคนต้องรู้ เรียกว่าประถมศึกษา แล้วถ้าผู้ใดไม่เรียนมัธยมอุดมต่อไป เข้าประกอบอาชีพะแผนกไหน ก็บังคับให้มีเวลาเรียนพิเศษนอกเวลาทำงานไปอีกจนอายุถึง ๑๘ ปี หรือเกินกว่านั้น เช่นประเทศอังกฤษ บังคับให้เด็กที่ทำงานในโรงอุตสาหกรรมเรียนวิชาอุตสาหกรรมที่ตนทำนั้นต่อไป โดยบังคับให้เจ้าของโรงอุตสาหกรรมผู้จ้าง เป็นผู้จัดตามที่กฎหมายกำหนดให้ โรงเรียนวิชาพิเศษเหล่านี้ มักเป็นโรงเรียนกลางคืน หรือสอนนอกเวลาทำงานทั้งนั้น เรียกว่าโรงเรียนต่อวิชา **Continuation Schools** การศึกษามบังคับของเราเพิ่งเริ่มจัด ยังบังคับเพียงแค่ประถมปีที่ ๕ หรือเพียงอายุ ๑๔ ปี ต่อไปการบังคับนี้ก็จะต้องค่อยเขยิบขึ้นไปตามความก้าวหน้าแห่งการศึกษาของสยาม เพราะหลักสูตรประถม ๕ ปีของเราที่วางไว้นี้ กำหนดเพียงอย่างต่ำสำหรับให้ตั้งต้นไปก่อน ยังต่ำทั้งวิชาแผนกสามัญและวิสามัญ วิชาที่มนุษย์เกิดมาควรรู้แม้เกิดในชนบทของสยาม ก็ยังจะต้องมากกว่านี้

ศึกษาแผนโบราณเรียกกันตามความสมัคร เป็นการศึกษาที่ต่างก็แสวงหาเองเฉพาะบุคคลเฉพาะชั้น จึงไม่ต้องมีการจัดอะไรนัก ปล่อยให้ไปตามความต้องการกับการสนองความต้องการ Demand กับ Supply ของพสกนิกรนั่นเอง แต่ครั้งใช้แผนบังคับเข้าแล้ว เมื่อทุกคนจะต้องเรียนตามควรแก่อัคภาพ ก็ต้องรอนถึงมีการจัดให้มีที่เรียนพอ มีครูที่ได้ฝึกหัดแล้วพอ และมีการเรียนวิชาพร้อมทั้งแผนกสามัญและวิสามัญพอเพียง ในการจัดนี้จึงเกิดปัญหาขึ้นว่า

มนุษย์สมัยนี้จะต้องเรียนอะไร ?

ปัญหานี้ตอบกันเป็นยุติทั่วโลกว่า ต้องให้ทุกคนมีวิชากลาง ๆ เพื่อลบล้างสติปัญญาให้เป็นคนหูสว่างตาสว่าง เรียกว่าสามัญศึกษาส่วนหนึ่ง กับมีวิชาเฉพาะ เพื่อใช้ประกอบอาชีพจะได้ดี เรียกว่าวิสามัญศึกษาอีกส่วนหนึ่ง มนุษย์ทุกคนต่างก็ได้รับการศึกษาทั้งสองส่วนนี้พอเหมาะแก่อัคภาพ คือ อุปนิสัยและความสามารถของตน ๆ จึงจะนับว่าครบองค์แห่งศึกษามันบังคับ จะขาดไปส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ได้เป็นอันขาด สามัญศึกษาเปรียบเหมือนครองราก วิสามัญศึกษาเปรียบเหมือนตัวตึกที่ก่อขึ้นบนครองรากตึกที่ก่อขึ้นสำเร็จแล้วเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะตึกเล็กตึกใหญ่ จำต้องประกอบด้วยส่วนทั้งสองนี้ให้พอเหมาะกัน มิฉะนั้นมีแต่ครองรากไม่มีตึก ก็ไม่สำเร็จประโยชน์แห่งการอยู่อาศัย มีแต่ตึกไม่มีครองราก ตึกนั้นก็อยู่ไม่ได้ หรือมีการครองรากอ่อนไป ตึกนั้นไม่ซ้าก็ต้องทรุดเป็นเหตุให้แตก ร้าวพังทลาย ต่อเมื่อไรตัวตึกกับครองรากพอเหมาะส่วนกันพอดี ตึกนั้น

จึงจะสำเร็จประโยชน์แห่งการอยู่อาศัยได้ถาวร อุปมาข้อนี้ฉันใดอุปมาแห่ง
สามัญศึกษากับวิสามัญศึกษาของมนุษย์ก็ฉันนั้น เมื่อปัญหาข้อต้นได้คำ
ตอบเป็นยุติแล้ว จึงเข้าถึงปัญหาที่ ๒ ต่อไป ก็คือว่า—

จะถูกลูกเกล้า หรือแบ่งแยกสามัญ กับวิสามัญศึกษาได้อย่างไร ?

คำตอบของโลกที่เป็นยุติ คงปฏิบัติกันอยู่แล้วในเวลานี้ ก็คือ
แยกสามัญศึกษากับวิสามัญศึกษาออกให้เป็นคนละส่วน คือ คนละ
โรงเรียนที่เดียว หรือคนละแผนกในโรงเรียนเดียวกัน เพราะเป็นคนละ
ประเภทจะรวมทำลูกเกล้ากันไปไม่ได้ หรือได้ก็ไม่ดี ในต้นไม้แห่ง
การศึกษา **Education Tree** ท่านจึงสมมุติให้ลำต้นเป็นส่วนสามัญศึกษา
และกิ่งทั้งหลายตลอดจนกิ่งยอดเป็นวิสามัญศึกษา ใครป็นขึ้นต้นได้แล้ว
ก็จะต้องป็นออกตามกิ่งจึงจะสำเร็จ การป็นใครประสงค์กิ่งล่างก็ป็นแต่โคน
ต้นจนถึงคาบแรก แล้วก็แยกป็นออกไปตามกิ่งที่ตนต้องการใครประสงค์
กิ่งสูงขึ้นไปก็ต้องป็นต้นขึ้นจนถึงคาบบน แล้วจึงแยกป็นออกไปตามกิ่ง
นั้น ๆ ใครประสงค์ขึ้นถึงยอดแน่ ก็ต้องป็นลำต้นขึ้นไปตลอดจนสุดกิ่ง
ยอด ซึ่งท่านเปรียบด้วยอุดมศึกษาชั้นมหาวิทยาลัย คาบกลาง ๆ ท่าน
เปรียบเหมือนชั้นมัธยมศึกษาซึ่งอาจมีรูปต่าง ๆ . และคาบต้นกับกิ่งต่ำ ๆ
ท่านเปรียบเหมือนประถมศึกษา ซึ่งเป็นเขตที่บังคับให้เรียนกันอยู่เป็นพื้น
ในสมัยนี้

เมื่อปัญหาที่ ๒ เรื่องจะจัดแบ่งการเรียนสามัญศึกษากับวิสามัญ
ศึกษาอย่างไร ได้มียุติด้วยคำตอบแล้ว ปัญหาที่ ๓ ซึ่งว่า

ใครจะเป็นผู้ตัดสินว่า

อรรถาของมนุษย์คนใด เหมาะแก่การศึกษาอะไรแก่ไหน
เพื่อมนุษย์ทุกคนจะได้เป็นกำไรของประเทศ?

ก็มาถึงเข้า ตามแผนการศึกษาโบราณนั้น ลูกเกิดบ้านบุญ มักเป็นช่างบุญ เพราะได้หัดวิชานั้นอยู่กับพ่อแม่ในบ้านมาตั้งแต่เด็ก มนุษย์หลักแหลมจะเกิดมาเป็นนักปราชญ์ ก็เขียนหนังสือในใบพาย ที่เป็นพายคู่มือของตัว, หรือก่อไฟอ่านหนังสือในเวลาค่ำมืดแสวงหาสำนักเรียนประจบครูบาอาจารย์, ปฏิบัติรับใช้สอยท่า่น ฝนทั้งจนเป็นเข็มไปจนกว่าจะได้ชื่อเสียงเป็นนักปราชญ์ และเพราะเหตุที่ตนหลักแหลมเกิดมาสำหรับจะเป็นนักปราชญ์ตน ก็อาจเป็นนักปราชญ์ได้จริง ๆ วันหนึ่งด้วยศรัทธาเพียร.

แผนศึกษาปัจจุบันนี้ก็ถือเอาคติคล้ายแผนโบราณ ใครเกิดมาคุ้นเคยกับอาชีพทางไหน โดยปกติก็มักหันไปแสวงหาอาชีพทางนั้น ด้วยกำลังแห่งความชอบธรรมของบ้านหรือหมู่บ้าน แปลกแต่ว่าการศึกษาศสมัยนี้ คุงการงานอื่น ๆ ต้องสำเร็จด้วยเงิน เพราะฉะนั้น เงินนั้นแหละจะเป็นผู้ตัดสินการศึกษาและอาชีพของมนุษย์ได้มากกว่าอาชีพของบรรพบุรุษ หรืออนามัยแห่งร่างกาย, หรือแม้ความหลักแหลมแห่งสติปัญญาของเด็กเอง เด็กที่ผู้ปกครองมั่งมีอาจเข้าเรียนโรงเรียนดี ๆ ตั้งแต่ชั้นประถมตลอดจนถึงมหาวิทยาลัย หากจะไม่สำเร็จถึงยอดแน่ ก็เพราะอนามัยแห่งร่างกายอ่อนแอ เป็นเหตุให้สติปัญญาทึบไปด้วย เข้ามาเป็นเครื่องตัดรอนเสีย แต่เด็กที่เกิดมาในครอบครัวยากจน ย่อมไม่สามารถขึ้นถึงคาบสูงหรือขึ้น

ถึงยอกแย้งได้ช่วยบกพร่องทางทุนทรัพย์ เว้นไว้แต่ตัวจะเกิดมาเป็นอัศจรรย์บุคคล ได้รางวัลทุนเรียนของรัฐบาล, ของโรงเรียน, หรือของบุคคล ด้วยความสามารถเยี่ยมยอดในการเรียนของตน

ดังนั้นในแผนศึกษาอย่างใหม่ เมื่อได้จัดโรงเรียนทั้งโรงเรียนสามัญศึกษาชั้นต่าง ๆ กับโรงเรียนวิสามัญศึกษาประเภทต่าง ๆ ชั้นต่าง ๆ ไว้ครบครันพอเพียงแก่จำนวนสำมะโนครัวแห่งประเทศแล้ว ก็ไม่ต้องจัดอะไรอีก ปล่อยให้โรงเรียนนั้น ๆ ประกาศตัวเองด้วยระเบียบการของโรงเรียน และปล่อยให้มารคาบิดา ครูอาจารย์ช่วยกันแนะนำ ตามสมควรแก่กำลังทรัพย์กำลังปัญญาของเด็กทั้งหลาย ว่าใครควรจะมีขั้นขั้นต้นไม่แห่งการศึกษาเพียงแค่ว่าคบไหน แล้วออกกิ่งไหน หรือเป็นค่อขึ้นไปจนตลอดยอด

การจัดการศึกษาของเราผิดกับของเพื่อนบ้าน

แผนการศึกษาอย่างใหม่นี้ในยุโรปและอเมริกา ประเทศสำคัญ ๆ ได้ใช้กันทั่วถึงแล้ว แต่ในทวีปเอเชีย เวลานี้มีแต่ญี่ปุ่นกับสยามเท่านั้นที่ได้จัดไปถึงขั้นศึกษาบังคับ ประเทศที่นับว่าเจริญด้วยการศึกษา เช่น จีน, อินเดีย, พม่า, ฟิลิปปินส์ และอินโดจีน ถึงจะได้จัดการศึกษาเข้ารูปแผนใหม่กันโดยมาก ได้มีมหาวิทยาลัยมาก่อนแรนนาน การศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยของอินเดีย จีน และฟิลิปปินส์ เพียงพอกว่าเราจนจะเปรียบเทียบกันได้ ก็ยังมีได้ออกกฎหมายเกณฑ์ศึกษา ยังเป็นอันอยู่ในฐานะให้การศึกษาแผนโบราณ เพียงบุคคลบางชั้นบางพวกอยู่นั่นเอง เขาเดิน

วิธีผิดกับเรา เขาจัดสูงลิ่วขึ้นไปทางฟ้า เหมือนเท็ดเขาสะพานของนิวยอร์ก เขามีวิทยาลัยมากแห่ง สอนวิชาชั้นอุดมเกลื่อนกลาด เราจัดแผ่ออกไปตามแผ่นดิน เพื่อให้ชาวสยามได้มีความรู้อ่านหนังสือออก เขียนหนังสือได้ กับรู้วิชาอาชีพทางกลกรรมตามวิทยาศาสตร์หรืออุตสาหกรรม พาณิชยกรรม ชั้นชำนาญมือท้าวหน้า การจัดของเขาต้องลงทุนมาก เพราะโรงเรียนชั้นสูงแพงมาก การจัดของเราถูกมาก ก็พอเหมาะดีที่เขาจะมี แต่เราจน ต้องเลี้ยงไปในทางที่พอทำด้วยมือเปล่า ได้ประโยชน์ไปคนละทางกับเขา ต่อไปนี้เราคงจะได้จัดการเกณฑ์ศึกษาเพิ่มเติมให้สำเร็จรูป และจัดการพุ่งขึ้นไปทางฟ้า ตั้งมหาวิทยาลัยเป็นตลาดวิชาชั้นยอดให้ถึงขนาด

เพื่อนบ้านที่เราเอาอย่าง

ญี่ปุ่นเป็นประเทศแรกในทวีปเอเชียที่ใช้แผนปัจจุบันศึกษา และวางโครงการศึกษาชาติตั้งแต่ราวสมัยต้นรัชกาลที่ ๕ ของเรา วิธีวางโครงการศึกษาชาติของเขา ๆ ส่งข้าหลวงออกไปตรวจการศึกษาทั้งในยุโรปและอเมริกา เรียบโครงการศึกษาชาตินานาประเทศที่สำคัญในทวีปนั้น ๆ แล้วเอามาเลือกเฟ้นประกอบขึ้นเป็นโครงการศึกษาชาติของเขา เท่าที่เหมาะสมแก่นิติธรรมของญี่ปุ่น แต่หลักสำคัญ ๆ แห่งแผนการศึกษาปัจจุบันลงรูปกันหมดที่เป็นศึกษาชาติ เป็นงานของชาติ ให้ทุกคนได้รับการศึกษาควรแก่ศักยภาพของตน ๆ โครงการศึกษาชาติของญี่ปุ่นกว่าจะตั้งขึ้นได้ ต้องกินเวลาเที่ยวตรวจอยู่แรมปี ต้องใช้เงินและความคิดเป็นอันมาก

วิธีของเราเป็นวิธีซุ่มมือเปิบ ได้เริ่มแต่ปลายรัชกาลที่ ๕ เหมือนกัน โดยที่มกุฎราชกุมารสยาม ทรงสำเร็จการศึกษาจากยุโรป เสด็จขึ้นสู่พระนครทางอเมริกาและญี่ปุ่น ข้าราชการผู้ใหญ่ออกไปรับเสด็จด้วยเรือพระที่นั่งมหาจักรีถึงประเทศญี่ปุ่น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้มีข้าหลวงศึกษาชุดหนึ่งออกไปตรวจและศึกษาวิธีจัดการศึกษาของประเทศญี่ปุ่นโดยเฉพาะในคราวเดียวกันด้วย เมื่อสยามได้รับรายงานวิธีจัดการศึกษาของญี่ปุ่นแล้ว ก็ได้ตั้งต้นวางโครงการศึกษาชาติของเรา แต่ในนั้นมาได้เปลี่ยนจากความมุ่งหมายเดิมที่หัดคนเพื่อใช้ราชการด้วยหลักสูตรเรียกว่า ประโยคหนึ่งประโยคสอง มาเป็นความมุ่งหมายเพื่อให้การศึกษาแก่คนทั้งชาติ ทั้งเด็กชายเด็กหญิง สยามเป็นประเทศจัดใหม่ มีเงินลงทุนน้อย โครงการศึกษาชาติ ก็ได้ด้วยราคาถูก และในเวลาไม่เนิ่นช้าเหมือนเขา แต่ก็ยังเป็นอันไถ่หยิบยอดจากแบบแผนที่เขาใช้กันในยุโรปและอเมริกาเหมือนกัน โดยขอตอนเขามาจากญี่ปุ่นซึ่งไม่น่าอัปอายเลย ถ้าเราจะทำอย่างญี่ปุ่น จะต้องเสียเงินและเสียเวลาเที่ยวตรวจทั่วยุโรปและอเมริกาอีกมาก น่าสงสัยว่าจะเสียไม่ได้ทำกันเสียทีเดียวกันก็เป็นได้

ญี่ปุ่นใช้เวลาไม่น้อยกว่า ๕๐ ปี กว่าที่จะจัดตามแผนศึกษาชาติของเขาสำเร็จ สยามเริ่มใช้โครงการศึกษาชาติมาได้ ๒๘ ปี งานยังแล้วไม่ถึงครึ่ง การเกณฑ์ศึกษายังไม่ทั่วพระราชอาณาเขต แม้กรุงเทพ ฯ ซึ่งเป็นใจกลางสำคัญก็ยังไม่ได้เกณฑ์ โรงเรียนประถมศึกษาตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาเกือบทั้งหมดยังใช้ศาลาการเปรียญ และครูประชาบาล จะกล่าวว่ทั้งหมดก็ได้ยังไม่ใช้ครูประกาศนียบัตร การฝึกหัดครูกลุ่กสิกรรม

ได้เริ่มมากกว่า ๑๕ ปีแล้ว เคียวนั้นก็ยังไม่ได้ทำหลักสูตรสอนประถม ๔
 ประถม ๕ เป็นเหตุให้การเกณฑ์ศึกษาขาดการเรียนส่วนวิสามัญศึกษา
 กลายเป็นครองรอกที่ยังไม่ได้ปลูกตึกหรือเป็นการขึ้นต้น ไม้แห่งการศึกษา
 เพียงแค่คาคบแรก แล้วก็ระโศกลงเสียไม่ได้ไต่ออกกิ่งก้านไปจนสุดหน
 ทาง โรงเรียนวิสามัญศึกษาทั้งประเทศมีเพียง ๒-๓ โรงเรียน โรงเรียน
 สามัญศึกษาชั้นมัธยมยังไม่พอกแก่จำนวนผู้ต้องการเรียน และมหาวิทยาลัย
 ยังมีแต่แห่งเดียว ซึ่งมีคณะเข้าภูมิอุทกศึกษาแท้จริงเพียงคณะเดียวคือคณะ
 แพทยศาสตร์ ดังนั้นที่เราได้ทำมาแล้วไม่ถึงครึ่งแห่งโครงการศึกษาชาติ
 ของเรานั้น เป็นไม่ผิดแน่ บัดนี้เราต้องรีบจัดตั้งโรงเรียนวิสามัญศึกษาให้
 พราวประเทศ ทำนองเดียวกับที่เราได้ตั้งโรงเรียนสามัญศึกษามาแล้ว

การให้ศึกษาทั่วหน้ามั่งทั้งคุณทั้งโทษ

ศึกษาแผนโบราณซึ่งให้เรียนตามใจสมัคร จำนวนผู้เรียนย่อมเป็น
 ส่วนน้อย และมักเป็นผู้ได้รับความพอใจในวิชาที่ตนได้เรียนมา เพราะ
 ได้มาใช้เป็นอาชีพะทำงานด้วยความคิดในร่มเงาเป็นสุขกายสบายใจ แต่
 เมื่อใช้วิธีการศึกษาแผนปัจจุบันเข้าแล้ว ทุกคนย่อมได้รับการศึกษามาก
 น้อยตามควรแก่อัถภาพของตน ๆ ตลอดจนชั้นกรรมกรผู้ทำงานด้วยแรง
 กาย เป็นธรรมชาติอยู่เองที่จะต้องมีความพอใจในความเป็นไปของตนอยู่
 บ้าง ในโลกนี้จึงเกิดมีความเห็นแตกต่างกันเป็น ๒ พวก ๆ หนึ่งชอบให้
 ใช้วิธีศึกษาแผนปัจจุบัน อีกพวกหนึ่งไม่ชอบให้ใช้

ข้างฝ่ายที่ไม่ชอบก็มีเหตุผลสำคัญอยู่เหมือนกัน เป็นต้นว่าการศึกษาคำทำให้พิภพปั่นป่วน เพราะเหตุความไม่พอใจของมนุษย์บางพวก มนุษย์ต่อมนุษย์เกิดแตกสามัคคีกัน ระวังกัน เช่น ระหว่างผู้จ้างกับลูกจ้าง และระหว่างคนจนกับคนมั่งมี จนเป็นเหตุให้เกิดลัทธิโซโซลิสม์, โบลเชวิสม์, คอมมิวนิสต์ และลัทธิอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก ว่าถึงการปกครอง, การใช้วิธีศึกษาแผนใหม่ก็ทำให้ปกครองยากขึ้น ชวนจะมีปากเสียงไปทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นปากเสียงถูกบ้างผิดบ้าง ชักใบให้เรือเสียก็มาก พอที่การงานจะสำเร็จได้ในวันเดียว ก็อาจต้องเนิ่นช้าไปเป็นแรมเดือนแรมปี หรือบางทีเลยไม่สำเร็จเอาทีเดียว อาการเหล่านี้ทั้งหมดย่อมมีสมุฏฐานมาจากความไม่พอใจทั้งนั้น แต่ท่านว่าความไม่พอใจนั้นเอง เป็นปัจจัยแห่งความเจริญ

ข้างฝ่ายที่ชอบให้ใช้วิธีศึกษาแผนปัจจุบันก็มีเหตุผลสำคัญ ๆ เหมือนกัน อาทิ คือ เลื่อนภูมิธรรมของมนุษย์ทั่วโลกให้สูงขึ้นด้วยกันหมดทั้งแผ่นดิน ไม่ใช่ให้สูงขึ้นแต่บางพวกบางชั้น ที่ บราวนิง กวีอังกฤษ ผู้ขึ้นชื่อเรียกว่าการบั่นยั๊กซ์บั่นเทวดา และห้ามเสียว่าอย่าพะวงทำเช่นนั้นเลย ทุกวันนี้เราจงมาพากันยกภูมิธรรมแห่งมนุษย์โลกให้สูงขึ้นหมดด้วยกันทั้งแผ่นดินเถิด เมื่อได้ยกขึ้นทั้งแผ่นดินเช่นนั้นแล้ว ยั๊กซ์กับเทวดาก็เกิดได้เอง อันที่จริงในยุคที่โลกมีการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ระหว่างประเทศเช่นต่อไปนี้ ยิ่งจำเป็นที่เดียวที่ชาติใดจะสู้ชาติอื่น ๆ ได้ก็ด้วยระดมกำลังทั้งชาติ ดังนั้น บราวนิง ก็เป็นผู้เห็นชอบข้างแผนศึกษาปัจจุบันด้วยคนหนึ่ง

ข้าพเจ้าเองขอสารภาพด้วยน้ำใสใจจริงว่าชอบแผนปัจจุบันเหมือนกัน อุปสรรคต่าง ๆ อันเป็นผลเกิดขึ้นเพราะความไม่พอใจมีจริง แต่ควรจะ มีวิธีแก้ เมื่อได้เอามาขึ้นตาชั่งกับคุณธรรมที่จะยกภูมิมนุษย์ให้สูงขึ้น น้ำหนักก็เอียงเทไปข้างคุณธรรมนี้ จึงโลกเราทุกวันนี้ รวมทั้งสยามด้วย ได้หันไปใช้แผนศึกษาปัจจุบันมากขึ้นทุกที

ยังมีอีกสิ่งหนึ่งซึ่งจะลืมเสียไม่ได้ คือ โรงเรียนธรรมชาติที่เปิดสอนอยู่เสมอเช่นนั้น เคี้ยวนี้คนมาคมติดต่อกันทั่วโลกแล้ว ได้ทำให้โลก แคมเข้ามาก วิธีสอนของโรงเรียนธรรมชาติอันกว้างขวาง มีจำนวนครู มากมาย สอนด้วยวิธีทำตัวอย่างให้ดู ให้ศิษย์เอาอย่างครุ่นั้น นอกจาก ที่มีมนุษย์ต่างดาวสมทบเข้ามาเป็นครูดด้วย ยังมีหนังสือข่าวและสมุดพิมพ์ ต่าง ๆ ช่วยสอนเป็นครูผู้สามารถอยู่อีกส่วนหนึ่ง ถึงแม้มนุษย์จะปิดการศึกษาทั่ว ๆ ไปเสียบ้างก็ปิดไม่อยู่ เพราะโรงเรียนธรรมชาติทุกหนทุกแห่ง ไม่ยอมปิด ก็เมื่อปิดไม่ได้แล้วเราจะปิดทำไม ? มนุษย์ไม่สอนปล่อยให้ ธรรมชาติสอนไปฝ่ายเดียว จะกลับเป็นภัยที่ข้าพเจ้าขอเรียกว่า “ภัยห้าม” ภัยหนักขึ้นเสียอีก ไหน ๆ ธรรมชาติต้องเปิดโรงเรียนอยู่เสมอ มนุษย์ ตกกระไดพลอยโจนเปิดโรงเรียนของมนุษย์ สอนมนุษย์ให้เข้าคลองที่ ปราบณาเสียทีเดียว จะดีกว่าปล่อยให้ไปตามยถากรรมแล้วต้องประสบความ ไม่ราบรื่น ดังมีตัวอย่างมาหลายแห่งแล้ว การศึกษานี้แหละ ข้าพเจ้าเชื่อ ว่าเป็นอาวุธวิเศษของประเทศแท้จริง ถ้าหากรู้จักใช้และใช้ให้ดี

เมื่อเราได้ก้าวเข้าไปครึ่งทาง ในแผนศึกษาปัจจุบันนี้แล้ว จำเราจะต้องรีบก้าวให้ถึงที่ มิฉะนั้นจะกลายเป็นทำครึ่ง ๆ กลาง เลยไม่เป็นผล หรืออาจเสียผลไปก็ได้ งานต่อไปที่จะให้เราได้ครูประกาศนียบัตรเป็นครูในโรงเรียนประชาบาล ให้ได้ครูกสิกรรมสอนประถมปีที่ ๔ ปีที่ ๕ ให้โรงเรียนวิสามนัญศึกษามีพราวไปทั่วประเทศครูโรงเรียนสามัญศึกษา ให้มีมหาวิทยาลัยถึงขนาด หักเฮนยีเนียร์และเกษตรบัณฑิตของเราใช้ได้เอง ไม่ต้องเปลืองเงินส่งเด็กไปเรียนต่างประเทศ เหล่านี้จะต้องลงทุนเงินอีกมากมาย สมมุติว่าเรามีเครื่องมือพร้อมอยู่แล้ว เราจะได้เงินที่ไหนมาลงทุน ? นี่แหละเป็นปัญหาที่ข้าพเจ้าคิดว่าตกเป็นหน้าที่ของพวกเราจะต้องสนใจกันบ้าง.

๘ พฤศจิกายน ๒๕